

VOJENSTVÍ DOMA A V CIZINĚ

Major A. R. Hariman:

Za škpt. pol. pilotem letcem Ivanem Basilevičem Knjažikovským.

Z těch několika důstojníků-Rusů, kteří slouží v našem vojenském letectvu, tedy již také jeden zaplatil povinnou daň krve... Dne 11. října na pražském letišti při provádění akrobacie, v níž byl mistrem stejným jako nedávno zahynulý škpt. Malkovský, při výkonu zvlášť obtížném, zahynul škpt. pol. pilot letec Ivan Basilevič Knjažikovskij, skvělý důstojník a letec a oprávněný dědic slávy Malkovského.

Je to krutý rok pro naše letectvo. Nelítostná kosa smrti zajiždí letos hluboko mezi výkonné letce, zdůrazňujíc znovu a znovu jejich těžkou a odpovědnou službu. A není to jenom risiko leteckého povolání, které vyžaduje oběti. Letos byla to i zákeřná choroba, která skosila několik leteckých důstojníků, jako by nebylo dosti na obětech povolání.

Škpt. Knjažikovskij, vynikající stíhací letec, byl rodem Rus, který přijal naši příslušnost, sžil se s námi a stal se nám v mnohém vzorem. Každý, kdo přišel do styku s gentlemanem „Knjažikem“, jak ho kamarádi přátelsky zvali, musil si ho oblíbiti pro jeho povahové vlastnosti. Skromný, usměvavý, korektní, ve službě horlivý, letec tělem i duší, stíhač, jakých málo. Narodil se 4. května 1891 v Kirjevce v Černigovské gubernii v Rusku. Absolvoval reálku a do války studoval na varšavské polytechnice obor stavitelský. Při vzniku války přihlásil se jako dobrovolník do armády a k letectvu. Stal se válečným letcem-pozorovatelem, v r. 1915 byl povolán k pilotnímu výcviku a v lednu 1916 byl jmenován polním pilotem. Za statečnost mu bylo uděleno celkem osm řádů. Na frontě sloužil až do převratu od polovice r. 1916 v důstojnické hodnosti. Po revoluci byl nějaký čas v armádě Denikinově a Wranglově. Později se uchýlil do Jugoslaviie a odtud přišel do Československa, kde nejprve hodlal dokončiti svá technická studia, avšak brzo se rozhodl, že si podá žádost o přijetí do československé armády.

Byl přijat v roce 1923 a od prvního dne snažil se dokázati, jak vážně chápe své nové povinnosti. V několika málo letech se vypracoval na jednoho z nejlepších leteckých důstojníků, který jen pro svou skromnost byl méně znám mimo prostředí vojenského letectva. V roce 1927 jako člen československého družstva byl vybrán k účasti při leteckém meetingu v Curychu, kde v mezinárodní soutěži upozornil na sebe spolu s Malkovským skvělým ovládním letounu. V poslední době byl velitelem stíhací letky v let. pluku 4.

Je tomu několik měsíců, co se mu dostalo zvláštní pochvaly za jeho výkony ve službě od jeho představeného, plk. Schwarze, velitele let. pl. 4. Vyslechnuv zaslouženou pochvalu, požádal škpt. Knjažikovskij, zda by mohl říci něco mimo-sluzebního. Když k tomu dostal povolení, svěřil se svému veliteli s rozzářeným obličejem, že se cítí nejšťastnějším člověkem. Neboť je šťastným novomanželem a nyní tato pochvala... Takový byl „Knjažik“...

A tento dokonalý muž, který neměl nepřátele, musil — jako tolik jiných — odejít předčasně, nevykonav všeho, co svým životem sliboval. Svým pilotním uměním, svou čestností, svým smyslem pro povinnost i svou energií, s jakou se snažil vybudovat si nový život uprostřed bratrského slovanského národa na-

šeho, bude provázky zapsán v srdcích svých kamarádů a v historii našeho letectva. Svým životem mezi námi naučil nás ještě více milovat nešťastnou matušku Rus, která rodila skvělé zjevy mužnosti, jako byl zesnulý. Přejeme mu všichni, aby naše země, v jejích službách položil svůj mladý život, nebyla mu cizí ani pro poslední odpočinek a přijala ho laskavě do své náruče.

Státní kapitán Vladimír Kretschmer:

Branná příprava mládeže v Polsku.*)

Poláci jsou si dobře vědomi toho, že jejich postavení mezi Německem a Ruskem je obtížné.

Německo si činí čím dál tím hlasitěji nároky na území ztracené versailleským mírem, jenž odtrhl Východní Prusy od ostatní říše, a nemůže zapomenout na ztracenou část Horního Slezska s bohatými doly a s mocným průmyslem.

Rusko nezapomíná na porážku r. 1920 a na řížský mír, jímž ztratilo rozsáhlé území. Rivalita Poláků a Rusů na východě je příliš stará, aby byla naděje na trvalé smírné řešení. Dnes stojí Polsko v cestě Rusku, úpějícímu pod knutou komunistických fantasií, jež chce rozšířit v celém světě, zítřka může se stát sousemem Ruska nového, jež může být Polsku nepřijemnější než je Rusko dnešní. Nebezpečí je tím větší, že Německo a Rusko jsou dnes spojenci.

Za této situace musí Polsko budovat svou brannou moc s napětím všech sil. Výdaje na vojsko jdou až na hranice možnosti: více než $\frac{1}{3}$ všech výdajů státního rozpočtu připadá rok co rok na armádu!

Trpká lecke, daná Polákům po rozdělení staré Polšky, zvláště Němci na Poznaňsku a Pomoransku, jest ještě v čerstvé paměti; vlastenecké kruhy polské obětují armádě, co lze; věnují se proto také vojenské službě s ochotou. Vojsko a vojenská služba nejsou v Polsku považovány za nutné zlo.

Proto se také dobrovolná branná příprava mládeže setkává s úspěchem.

S počátku byly to jednotlivé spolky, hlavně Svaz střelecký, vzniklý před světovou válkou na Krakovsku, jež samy cvičily své členy vojensky (střelba, polní výcvik).

Po převratu a po válce se sovětským Ruskem snažila se vojenská správa toto hnutí, vyšlé zdola, organisovati.

Již v r. 1921 byly zřízeny orgány řídicí i výkonné: řídicím byl náčelník hlavního štábu a jeho pracovním orgánem zvláštní skupina pro přípravu záloh u 3. oddělení hlavního štábu. U jednotlivých velitelů sborových okruhů (naše zemské obvody) byli příslušní referenti. Výkonnými orgány měli být důstojníci pro vojenskou přípravu při doplňovacích okresních velitelstvích.

Nebylo však zkušeností, a proto ani výsledky nebyly s počátku valné. Uvedená již skupina pro přípravu záloh vypracovávala předně programy výcviku záložních důstojníků a mužstva a teprve později zabývala se vlastní brannou přípravou v širším smyslu. Důstojníci u doplňovacích velitelství neměli prostředků k tomu účelu a dlouhý čas ani směrnic; ostatně mnoho míst nebylo vůbec obsazeno.

R. 1923 byly provedeny jisté změny. Skupina u hlavního štábu byla přejmenována na skupinu vojenské přípravy, byla zrušena místa důstojníků pro vojenskou přípravu u doplňovacích okresních velitelství a práce v tom oboru byly svěřeny pěším plukům, jímž byli přiděleni zvláštní instrukční důstojníci; dozor na jejich práci byl svěřen velitelům divisi, jímž byli přiděleni důstojníci pro vojenskou přípravu.

Tehdy byly vydány i nové směrnice pro brannou přípravu, v nichž zdůrazněna nutnost předběžné tělesné výchovy.

*) Dodatkem k čl. npor. J. Jiříčka v tomto ročníku na str. 299.

Důležitým mezníkem bylo ustavení (nařízením ministerské rady) tak zv. Hlavní rady vojenské přípravy a tělesné výchovy u ministerstva kultu a osvěty a vojevodských, okresních a městských rad vojenské přípravy a tělesné výchovy.

Hlavní rada měla být hlavním poradním orgánem vlády v tom oboru, rady vojevodské, okresní a městské měly koordinovati práci mezi občanskými institucemi a organizacemi a vojskem a získávati prostředky všech druhů pro vojenskou přípravu.

V radách byli zástupci vlády, občanstva a vojska.

Výsledky práce nebyly však v celku zase nijak skvělé.

Pěkných výsledků bylo dosaženo jen v městech a na středních školách; v t. zv. školních houfciích cvičilo r. 1922 dobrovolně jen 7000 žáků, v r. 1925 už 40.000.

Na venkově byly výsledky nepatrné, zvláště na východě státu. Menšíny se výcviku tehdy neúčastnily. Začal se ujmout výcvik žen pro pomocné služby.

Uhrnem bylo v r. 1925 cvičeno jen asi 7% - odvodního ročníku.

Celá práce trpěla stále ještě roztržitostí. Kromě středních škol, kde zactvo cvičí důstojníci a poddůstojníci z povolání a v záloze, konají vojenskou přípravu spolky: Střelec, Skauti, Sokol, Svaz povstalců a vojáků, Svaz povstalců hornoslezských, Sjednocení svazů polské mládeže, Svaz kolonistů a Dobrovolní hasiči. V spolcích se však považuje vojenský výcvik často za vedlejší, nepříznivě působí zpolitizované prostředí.

R. 1925 byl předložen sněmu návrh zákona o všeobecné tělesné výchově a branné přípravě. Jím měla býti zavedena povinná branná příprava veškeré školní mládeže a zřízen Ústřední ústav tělesné výchovy a vojenské přípravy. Měla býti upravena spolupráce se spolky. Bylo předvídáno přiznávat za vykonání dobrovolné vojenské přípravy zkrácení vojenské presenční služby nebo povinných cvičení v záloze a různé jiné výhody za presenční služby. Zároveň měly obce převzít povinnost zaopatřovati pro tělesnou výchovu a pro vojenskou přípravu hřiště, cvičiště a jiná nutná zařízení.

Návrh zákona byl však schválen jen ministerskou radou; sněmem schválen nebyl. Ale podle jeho zásad se branná příprava mládeže dodnes provádí, jenže je dobrovolná.

R. 1927 byl zřízen z nařízení ministerské rady ústřední Státní ústav tělesné výchovy a vojenské přípravy, jenž řídí veškeru brannou přípravu v státě podle směrnic ministerstva vojenství, které pracuje v styku s ministrem vnitra a školství. U ministerstva vojenství je zvláštní poradní sbor, t. zv. Vědecká rada pro tělesnou výchovu, jehož členy jsou ředitel Státního ústavu tělesné výchovy a vojenské přípravy, zástupci ministerstev vnitra a školství a povolání tělovýchovní odborníci; předsedá ministr vojenství.

Se Státním ústavem tělesné výchovy společně pracují stolice tělesné výchovy na universitách v Poznani a v Krakově.

Branné přípravě je podrobena, zásadně dobrovolně, mládež v školách i mládež mimoškolní. Dnes se koná vojenský výcvik vojenskými instruktory nejen na všech středních školách, hlavně ve dvou posledních třídách, ale i na některých školách nižších. Na vysoké školy začíná teprve pronikati.

Mládež mimoškolní, pokud je organizována v různých občanských střeleckých, tělocvičných a jiných spolcích, které dostaly od ministerstva vojenství povolení konati brannou přípravu, je cvičena — a to zásadně dobrovolně — vojenskými cvičiteli (důstojníky z povolání i v záloze a poddůstojníky) v rámci spolků. Jsou to hlavně vojensky organizovaný Svaz střelecký, nejrozšířenější v Haliči a v bývalé t. zv. Kongresovce (má přes 300.000 členů), Sokol, mající asi 120.000 členů, Svaz skautů, různé organizace bývalých vojáků a povstalců, Svaz hasičů, Federace svazů vesnické mládeže a j.

V těchto spolecích, jež jsou hmotně i mravně podporovány státem, jsou organisováni mnozí osvědčení a v bojích za osvobození Polska ztvrdlí bojovníci. hotoví kdykoliv, bez ohledu na dnešní politické roztržství, chopit se zbraně k obraně toho, co bylo přes 120 let ztraceno.

Pro mládež se zřizují kromě toho rok co rok letní výcvikové tábory, tábory pro školní mládež průměrně 5—6 neděl, pro jinou 2 neděle; jsou zvláštní tábory pro studující vysokých a středních škol, pro dělnickou a řemeslnickou mládež z měst a z průmyslových středisk, pro vesnickou mládež, pro ženy jsou i speciální tábory (veslařský, letecký, ženijní a p.); táboření mládeže jednotlivých spolků provádějících vojenskou přípravu i mládeže nijak neorganisované je vojenskou správou účinně podporováno. V táborech jsou účastníci opatřováni oděvem a stravou na účet státu, byt a doprava tam i zpět je zdarma. V táborech je často i několik set osob v jednom. Dělnická mládež tráví jistě ráda zdarma dovolenou na čerstvém vzduchu.¹⁾

Vojenský výcvik mládeže školní i mimoškolní provádějí, jak už bylo řečeno, vojenští instruktoři. Okrsky působení orgánů vojenské správy odpovídají vojenskému teritoriálnímu rozdělení. U každého z desíti velitelství sborových okruhů (naše ZVV.) je t. zv. Okružní úřad tělesné výchovy a vojenské přípravy (řídícím je podplukovník anebo major, inspektor major), u velitelství pěších divisi pro jednotlivé divisi oblasti fungují Rayonní velitelství a u velitelství jednotlivých pěších pluků (samostatných praporů) Obvodová velitelství vojenské přípravy pro obvod, v němž je pluk dislokován. Obvodovým velitelem je major anebo kapitán. Jemu pak podléhají Okresní velitelství vojenské přípravy pro jednotlivé správní okresy. Cvičitelé tam přidělení (kapitán, nadporučík) s potřebnými poddůstojníky²⁾ navštěvují postupně místa svého okresu.

Jaká je osnova vojenské přípravy mládeže?

Základem, a to povinným základem, je pěší výcvik jednotlivce až družstva (nejmenší jednotka polské pěchoty, družstvo, je organisováno stejně jako naše). Na středních školách trvá výcvik 2 léta (ročně 150 hodin, vřaděných do učebné osnovy) plus letní tábor, u mládeže mimoškolní 3 léta plus tábor. Rozsah výcviku je přizpůsoben schopnostem ovičenců, je různý pro studující mládež, pro mládež mimoškolní, pro mládež měst jiný než pro mládež z venkova.

Pro absolvování pěšiu výcviku lze pokračovati ve výcviku jiném (jezdeckém, dělostřeleckém, ženijním, leteckém a j.). Tato speciální branná příprava je zatím v počátečním stadiu rozvoje.

Intensivněji se provádí letecká příprava. Pro ni byl zřízen letní tábor v Lodži; pro výcvik mechaniků jsou 2leté školy ve Lvově a Bydgoszczi, financované Ligou OPP. (Liga obrany proti útokům ze vzduchu a proti plynům), jež zřizuje právě školu pro piloty v Radomí; táž Liga podporuje také účinně letecké výzkumnictví — zřídila aerodynamický institut, laboratoř na technice ve Lvově a postavila dílny pro leteckou sekci studentů techniky varšavské.

Kromě přípravy mládeže mužské pracují s chutí i ženy. Je mnoho ženských organizací, jež se věnují přípravě k službě zdravotnické, hospodářské a spojovací. Cvičí se jednak soukromě, jednak orgány vojenskými (na př. telefonistky a telegrafistky ve „Středisku výcviku spojovacího vojska“ v Zegrze a p.). Ženy

¹⁾ Tábory se zřizují zásadně pod stany v lesích. Denní zaměstnání je obyčejně: v 5 hod. budíček, úklid, mytí, společná modlitba, ranní tělocvik, snídaně. Od 7 hod. 30 min. až do 11 hod. vojenský výcvik. Oběd, odpočinek. Od 14—18 hod. sport, sportovní hry, přednášky, koupání a p. Od 18—20 hod. 30 min. čtení rozkazu, večere, společná modlitba. O 21. hodině večerka.

²⁾ Poddůstojníci z povolání jsou v Polsku v hodnotě desátníka až štábního rotmistra (starszy sierżant), všichni se počítají k „mužstvu“; sboru rotmistrů v našem smyslu v Polsku není.

se účastní také hojně sportovní střelby, a že to není jen ze zábavy, dokázala Ženská legie při vpádu Rusů 1920.

K sjednocování tělovýchovné činnosti a branné přípravy vůbec mezi orgány vojenskými a občanskými a k opatřování hmotných prostředků, hřišť a p. fungují t. zv. Výbory tělesné výchovy a vojenské přípravy (stoliční ve Varšavě, vojevodské, okresní a městské).

Každý vojevodský výbor řídí činnost ostatních výborů v celé své oblasti. Předsedou jeho je vojevoda, členy zástupcové vojska, školních úřadů a čtyři místní činitelé, pracující v oboru tělovýchovy a vojenské přípravy; funkční období výboru trvá 2 léta. Členy okresních výborů i jejich předsedy jmenuje vojevoda.

Kromě této široké celostátní organizace a dříve uvedených spolků mají brannou přípravu v programu a provádějí ji i některé občanské organizace. Je to hlavně Liga obrany proti útokům ze vzduchu a proti plynům (LOPP.), o níž už byla zmínka. Ta propaguje a popularisuje obranu proti letectvu a proti plynům, cvičí piloty a letecké mechaniky a podporuje rozvoj letectví po všech stránkách.

Železničáři mají své t. zv. oddíly železniční vojenské přípravy. Kromě toho je dosti spolků a sdružení, které sbírají peníze na budování loďstva a j. Tato mravní i hmotná podpora vojenské správy širokými kruhy občanstva je v Polsku velmi účinnou složkou branné přípravy mládeže, dodávající jí ducha a mravního podkladu.

Instruktory pro rozsáhlou brannou přípravu vychovává jednak Ústřední institut tělesné výchovy (bývalá vojenská tělocvičná škola, od minulého roku ve Varšavě), patřící k státnímu ústavu tělesné výchovy a vojenské přípravy a podřízená ministerstvu vojenství, jednak okružní střediska tělesné výchovy při jednotlivých velitelstvích sborových okruhů. Ve všech se cvičí cvičitelé pro armádu i pro občanské spolky a organizace, muži i ženy. Absolventi 2letého kursu ústředního institutu tělesné výchovy mohou se státí řiditeli tělesné výchovy na středních školách.

Mimo to se zřizují každého roku zvláštní krátké prázdninové kursy tělocviku a sportu pro učitele tělocviku na středních i nižších školách a kursy pro cvičitele tělovýchovných spolků, a to pro muže i pro ženy. Pro instruktory tělesné výchovy a vojenské přípravy byla vydána obsáhlá ilustrovaná příručka, jež obsahuje vše, co se má cvičit anebo přednášet.)

Mládež se čile účastní branné přípravy. Myšlenka je polskou veřejností podporována. Stejnokroje jednotlivých spolků a škol jsou malebné a libivé; oddíly vojenské přípravy se účastní nejen výcviku se zbraněmi zapůjčovanými armádou, při čemž střelí cvičnými náboji, ale i ostré školní střelby, po většině puškami malé ráže. Konají se meziměstská polní cvičení, místy se účastní oddíly mládeže i polních cvičení armády. Při vojenských parádách defilují s rozvinutými prapory za vojskem.

Hlavní vzpruhou pro účast v branné přípravě jsou výhody, jichž se dostává absolventům výcviku I. stupně (výcvik jednotlivce) nebo II. stupně (družstva) za presenční vojenské služby.

Výhody pro brance, kteří se zúčastnili branné přípravy, jsou různé podle dosaženého stupně výcviku. Branci, kteří mají za sebou vojenskou přípravu, mohou si především voliti zbraň (ne těleso) v rámci repartice příslušného doplňovacího okresu. Nejsou však přidělováni k vozařajstvu, k administrativním praporům, k zdravotnickým praporům ani k službám.

³⁾ Podręcznik Przysposobienia Wojskowego, Główna Księgarnia Wojskowa, Warszawa 1928; stran 416 se 200 obrázky a 5 tabulkami.

Kromě toho:

A. za úspěšné vykonání výcviku I. stupně:

1. mohou dostati příležitostné dovolené na svátky, hlavně na svátky oddílů vojenské přípravy onoho rayonu, odkud branec pochází,
 2. jsou přede všemi ostatními přijímáni do poddůstojnických škol,
 3. v poddůstojnické škole jsou první povyšováni, ovšem v rámci předpisů,
 4. mohou dostati povolení opouštět kasárny a také propustky na meděle a svátky a p. už za výcviku nováčků,
 5. mají býti co možná osvobozováni od hrubých prací při úklidu.
- Předpokladem je ovšem ukázněnost a přičinlivost vojína.

B. Branci bez středoškolského vzdělání, kteří mají za sebou II. stupeň výcviku, mají tyto výhody:

1. u pěchoty se jim promíjejí první tři měsíce presenční služby,⁴⁾
2. u jezdeckva jsou zatím výhody jen takové jako za výcvik I. stupně. Výhody pro ty, kteří vykonali jezdecký výcvik, budou stanoveny později,
3. u dělostřelectva se promíjejí poslední tři měsíce presenční služby,
4. u letectva jsou výhody jako u pěchoty. Piloti a mechanici, absolventi odborné školy pod kontrolou leteckého odboru ministerstva vojenství, slouží jen 12 měsíců (místo 24),
5. u spojovacího vojska, u ženistů a u automobilního vojska se promíjejí první dva měsíce presenční služby,
6. u železničního vojska jako za I. stupeň.

C. Branci se středoškolským vzděláním a s vojenskou přípravou II. stupně:

1. u pěchoty se jim promíjejí první 3 měsíce presenční služby,⁴⁾
2. u jezdeckva jako u pěchoty s tou podmínkou, že absolvovali zvláštní dodatečný kurs jízdy na koni,
3. u dělostřelectva jen jako za I. stupeň výcviku,
4. u letectva jen jako za I. stupeň výcviku; absolventům škol Ligy OPP. se promíjejí první tři měsíce presenční služby,
5. u ženijního vojska jen jako za I. stupeň,
6. u zdravotnické služby se promíjejí první 3 měsíce presenční služby.

D. Výhody pro záložníky nebyly dosud vymezeny. Za práci v kursech a účast v letních táborech má býti čas tam ztrávený započítán do doby povinných cvičení ve zbrani a odměněn povýšením.

*

Branná příprava mládeže má v Polsku položeny pevné základy, na nichž se slibně vyvíjí. Dosavadní výsledky jsou pěkné. Od roku 1927 bylo vybudováno na 200 hřišť, na 200 stadií a přes 150 střelnic. V roce 1928 bylo cvičeno vojenskými instruktory na 50.000 školní mládeže, téhož roku fungovalo 21 letních táborů s 800 účastníky; v roce 1929 bylo jen při východních hranicích sborem pohraniční strážé organisováno 87 táborů téměř s třemi tisíci účastníky. Počet mládeže obojího pohlaví, hlavně ovšem mužské, vojensky cvičené roste rok od roku.

Jde ještě o to, jak rozdělit práci mezi školy, občanské spolky a vojsko. O tom se vedou diskuse; oněm bude patrně ponechána jen přípravná tělesná výchova; vojenský výcvik bude prováděti asi sama vojenská správa.

Branné přípravě se věnuje, jak vidět, v sousedním Polsku daleko více a praktické péče než u nás. Mohli bychom si z leccého vzíti příklad!

⁴⁾ V praxi se to neosvědčuje.

Čtyři zesnulé bojovníci.

(Oku, Smith-Dorrien, Bernhardi, Tirpitz.)

(Dokončení.)

Alfred von Tirpitz (narozen 19. března 1849 v Küstrinu, zemřel 6. března 1930 v Mnichově) byl tak význačnou a tak bojovnou osobností posledního německého císařství, že je potřeba poněkud déle se zabývatí jím i jeho činností.

Tirpitz byl budovatelem moderního německého válečného loďstva, u jehož kolébky stál a jehož hrob viděl se zavíratí. Nelze říci, že bez protestu, ale už bez pomoci; v okamžiku, kdy německá marina přestoupila svůj zenit a rychle šla k pádu, byl odstaven a neměl pražádného vlivu na běh událostí. Byl pilotem, jenž byl nucen opustit loď dříve než se ztroskotala a nemohl zabránit ani zadržet její zkázu.

Tirpitz byl pravým typem germánského bojovníka, jak je líčí Tacitus. Jeho „grande corpus ad impetum paratum“ neslo však zatvřelou hlavu, která sice šla přímo proti zdi překážek, ale nedovedla pochopiti psychologických obtíží, jež se její politice naskytovaly. Tirpitz vstoupil do mariny r. 1865 a brzy po nastoupení císaře Viléma upozornil na sebe návrhy na reformy v této zbraní, tehdy dosti zanedbané. Ve Vilémovi našel spolupracovníka, nebo lépe řečeno amatera oboru, v němž pracoval. I Vilém byl přesvědčen, že Německo potřebuje loďstva, že jeho budoucnost je na vodách. Ale nebyl systematick. Měl mnoho myšlenek, z nichž některé byly dobré, jiné špatné neb vůbec neproveditelné. Jeho přání nebylo vždy ve shodě s jeho věděním a nadto podléhal vlivům uhlazených dvořanů. Naproti tomu Tirpitz, jenž byl 1890 náčelníkem štábu baltského loďstva, 1892 chefem štábu mariny a 1896—97 velitelem eskádry ve Východní Asii, stav se 1897 ministrem námořnictví, obrátil veškerou svou energii a systematickosti k vybudování válečného loďstva, jež by Německu pojistilo druhé místo v Evropě. Na tom trval a od této myšlenky se nedal odvrátit žádnými politickými změnami, žádnou novou stranickou konstelací v parlamentě a ani přáními svého císaře, jehož divoké konstrukční plány často musil házet přes palubu.

Tirpitz organizoval vše. Vybudoval loďstvo, ale také potřebný průmysl, bez něhož stavba lodí a jejich činnost nebyla možná; vychoval štáb konstruktérů, inženýrů, dělníků, ale také důstojníků a námořníků, již tyto nové lodě vedli a dobře vedli. Vytvořil nové taktické předpisy, novou doktrinu, hájil svůj postup a svoje myšlenky ve vojsku i před parlamentem, propagoval, řečnil, psal. Neohlížel se napravo ani nalevo, šel svou cestou a systematicky tvořil, zdokonaloval a zvětšoval svoje typy. A to vše proto, aby dohonil největší námořní moc, která té doby existovala, s níž se pustil vědomě v závod a kterou hodlal porazit.

Mezi Německem a Velkou Británií nebylo rivality do r. 1898 a dokonce ještě 1901 anglický imperialista Josef Chamberlain se přimlouval za uzavření spolku mezi Anglií, Japonskem a Německem. V té době hlavním protivníkem v koloniální politice anglické byla Francie, jejíž fašodská epizoda byla by málem sklenčila válkou, a Rusko, jehož rozpínavosti v Asii se angličtí politikové obávali pro Indii. Německé loďstvo počátkem let devadesátých nebylo nikterak imponující a jeho vnitřní struktura nevbuzovala žádného strachu za hranicemi.

Tirpitz ve svých Vzpomínkách charakterizuje tehdejší poměry drastickým výrokem císařovým, jenž vyslechnuv na schůzce s námořními důstojníky dlouhé debaty o potřebách loďstva, zakončil je slovy: „Teď jsem poslouchal několik hodin vaše raisonnementy o tom, že tohle svinstvo musí přestat, ale ani jeden z vás mi neudělal pozitivního návrhu!“

Nuže, Tirpitz tento pozitivní návrh nejen udělal, nýbrž také provedl. Ne hned, ale velmi brzy. Již 1898 předložil parlamentu první loďní zákon, jímž stanovil pro německé loďstvo určitý program do budoucnosti. Podle něho se

mělo v podstatě skládati z 1 vlajkové lodi, 2 eskáder po 8 bitevních lodích, 2 divisi po 4 pobřežních obrněncích, dále ze 6 velkých křižáků domácích a 3 podobných pro službu zahraniční, 16 malých domácích a 10 zahraničních malých křižáků; konečně z rezervy 3 bitevních lodí a tolikéž velkých a malých křižáků. To dalo Německu imponantní moc 20 bitevních lodí, 8 pobřežních obrněnců, 12 velkých a 29 malých křižáků. Program měl platit na 6 let; do té doby všechny nové lodi, t. j. lodi, o které skutečný stav loďstva byl menší, než projektovaný, musily býti dány do stavby. Při tom hranice stáří bitevní lodí určena na 25 let, velkého křižáku na 20 let a malého na 15 let.

Německo v té době se začalo měnit ze státu po vítce agrárního ve stát převahou průmyslový; jeho rozpočet vykazoval značné deficity, ale jeho obchodní vzrůst byl nepochybný; národní jmění rostlo. Jeho průmysl měl příliš mnoho dělnictva a byl překapitalisován — byla tedy nutná expanse na venek, puštění ochranným ventilem. To pochopil Tirpitz a proto jednak zadal průmyslu práci, jednak doufal rozmach exportu podporovat vzrůstem námořní moci a tím i prestiže Německa.

A tak již dva roky po prvním lodním zákonu se vytasil s druhým, který měl počet lodí téměř zdvojnásobit. Především místo pobřežních obrněnců o 5000 až 6000 t měly zaujmout plnocenné bitevní lodi velikosti nejméně dvojnásobné. Tak měly vzniknout dvě dvojité eskádry, t. j. dvě loďstva po 16 lodích, ke každému vlastní vlajková loď; počet domácích velkých křižáků se měl zvýšiti o 2 a počet malých o 8; k tomu měla býti zvětšena i reserva, takže nový program (resp. novela k zákonu z 1898) dával Německu celkem 38 bitevních lodí, 14 velkých a 38 malých křižáků; mimoto 96 torpedovek. Program rozšířen na 16 let; tím a hranici stáří lodí, jež zůstala nezměněna, dáno též jisté stavební tempo, jež činilo průměrně 3 velké lodi ročně.

Toto nové, silné rozmnožení válečného loďstva musilo ovšem překvapiti, nejen doma, kde kruhy občanské byly zpracovány německým Flottenvereinem a kde část peněz na stavbu opatřena půjčkou, nýbrž hlavně za hranicemi. Tím spíše, že odůvodnění této námořní expanse, provázející návrh zákona, pravilo doslovně:

„Za nynějších okolností je jen jediný prostředek, kterak ochrániti německý námořní obchod a německé kolonie: Německo musí míti loďstvo tak mocné, že i nejsilnější námořní velmoc by válkou s Německem riskovala dáti v sázku svou námořní nadvládu.“ A dále: „I kdyby se nepříteli podařilo soustřediti proti nám přesilu, byl by zdoláním mocného německého loďstva tak zeslaben, že po získaném vítězství by neměl už dosti silného loďstva, aby mu zajistilo nadále námořní převahu.“

Tato nešťastná formulace toho, co se od té doby nazývalo „Risikogedanke“, je dílem Tirpitzovým. Osten její byl ihned vycitěn tam, kam byl obrácen, a od té doby, právě vinou tohoto neobratného zdůvodnění námořní expanse, byla vyvolána zjevná rivalita ve zbrojení mezi Německem a Anglií. Dosavadní královna moří si nemohla nechat přerůst přes hlavu nového soka, nechtěla-li na konec s moře vůbec ustoupit. Boj o Neptunův trojzubec tím započal a skončil až světovou válkou. Risiko, o němž snil Tirpitz, se nezdálo Anglii tak veliké, aby nezvedla vřízenou rukavici. Proti každé nové německé bitevní lodi kladla od té doby na loděnici dvě svoje novostavby, tak aby udržela dosavadní „two-power-standard“: býti tak silná, jako dvě druhé nejsilnější námořní moci dohromady.

Ale také Tirpitz nelenil. Již 1899 zreorganisoval správu německé mariny, zřídil mimo jiné a admirální štáb, aby studoval všechny otázky výcviku, takiky i strategie námořní, potřebné k budoucí válce. Při novostavbách hleděl vždy k nejnovější pokrokům techniky a při výcviku k takovým metodám, jež nebyly v anglické marině dostatečně pěstovány, na př. k nočnímu boji. R. 1906, po neúspěchu v otázce marocké, kdy se Německo na algeciraské konferenci octlo osa-

moceno, chtěl opět hlavou prorazit zeď. Předložil parlamentu druhou lodní novelu, jež zvýšila počet velkých křižáků ze 14 na 20 a torpedovek z 96 na 144; mimoto zahájil stavbu ponorek, jako novoty již dostatečně vyzkoušené, k nimž dříve neměl důvěru.

Téhož roku byla v Portsmouthu stavěna a počátkem 1907 dokončena loď „Dreadnought“, jež provedla revoluci v námořní stavební technice. Počet jejích těžkých děl (30,5 cm) rozmnožen z obligátních do té doby 4 na 10; střední artilerie pominuta vůbec, rychlost zvýšena turbinovými stroji na 21 uzlů. Tento typ lodi, který od té doby Anglie důsledně stavěla a dál vybudovávala, přišel Tirpitzovi velmi vhod. Dosavadní bitevní lodi s méně početnou těžkou artilerií a menší rychlostí se jím rázem staly zastaralými, ovšem nejen německé, nýbrž i anglické. Ježto však Německo starších lodí mělo méně, bylo mu snáze možno vyrovnat svůj dosavadní početní nepoměr vůči Anglii tím, že začalo dávat do stavby i takové veliké bitevní lodi (ujalo se pro ně slovo: Großkampfschiffe, capital ships), což přinutilo Anglii dáti jich do stavby 8.

V tom je smysl třetí novelty, již Tirpitz podal říšskému sněmu r. 1908 a již dosavadní počet lodí, zákonem stanovený, sice ponechán, ale hranice stáří bitevní lodi snížena z 25 na 20 let; tím bylo ihned možno několik lodí vyřaditi a dáti za ně do stavby dreadnoughty. Již příštího roku dalo Německo do stavby 4 takové veliké bitevní lodi (ujalo se pro ně slovo: Großkampfschiffe, capital ships), což přinutilo Anglii dáti jich do stavby 8.

Tirpitz, uváděje tuto novelu, řekl v parlamentě: „Je nutno, aby cizí státy uznaly, že je lépe se s Německem shodnouti, než vésti s ním válku.“

Snad skutečně opravdově věřil, že vybudování německého loďstva vezme Anglii chuť, pustit se s ním v zápas, a myslil, že svou politikou nejlépe podporuje mír. Anglii ovšem toto šílené závodění stálo mnoho peněz a její státníci uznávali, že nemůže jít do nekonečna. Proto nový ministr mariny Churchill zreorganisovav svůj resort obrátil nejprve pozornost k strategickým plánům pro případ války a nahradil dosavadní taktickou blokádu Německa (blíže pobřeží) blokádou strategickou, uzavírající jen vjezdy do Severního moře, jak to ostatně přikazovaly výhodná zeměpisná situace Velké Británie a změněné podmínky pobřežní obrany (miny, torpeda, ponorky). Tak bitevními lodím umožněno blokovati Německo z veliké vzdálenosti (za středisko loďstva vybrána Scapa Flow na Orkneyských ostrovech) a nevysazovati se zbytečně nebezpečí min a ponorek.

Ale právě rok 1912, kdy válečné plány britské admirality byly tak radikálně přepracovány, přinesl 4. Tirpitzovu novelu k loďnímu zákonu. Již zřízeno opět nové loďstvo o 8 lodích; dosavadní reserva a jedna vlajková loď však vtělena do aktivních loďstev, takže německé loďstvo se mělo pro budoucnost skládati z 1 vlajkové lodi, 40 bitevních lodí, 20 velkých křižáků (též tyto, pokud byly nově dávány do stavby, měly ráz dreadnoughtů, jen málo se lišících od bitevních lodí) a 40 křižáků malých; počet torpedovek zůstal nezměněn.

Rozmnožením bitevních lodí bylo by se opět zrychlilo tempo novostaveb a Churchill se tudíž snažil položit meze tomuto šílenému závodění. Ministr války Haldane se Sirem Ernestem Casselem, osobním přítelem Vilémovým, posláni do Berlína, aby vymohli aspoň prodloužení německého programu na 12 let. Churchill pak pronesl v Glasgově osudné slovo o tom, že kdežto pro Anglii je loďstvo absolutní nutností, aby jí pojistilo chléb, je pro Německo spíše jen luxem, bez něhož by dále zůstalo silnou a vážnou pozemní velmocí.

Tirpitz a jeho tisk využili tohoto „urážlivého“ výroku Churchillova jako projevu strachu z německé námořní síly a Tirpitz přemluvil císaře, aby nevyhověl Haldaneovu posláni, ježto prý Anglie dříve nebo později musí se s Německem shodnouti a upustiti od soutěže. A tak se Haldane vrátil z Berlína s nepořízenou. Situace zůstala napjata jako dříve.

Churchill učinil pak poslední pokus o smír. Prohlásiv, že Anglie musí mít a zachovati 60% převahu v dreadnoughtech nad Německem, pravil v parlamentě: „Jestliže dá Německo 1913 do stavby 3 bitevní lodi, musíme my jich dáti 5, abychom zachovali zásadu 60%. Ale jestliže Německo toho roku si udělá prázdniny a nedá žádného dreadnoughtu do stavby, nezačneme rovněž žádnou novostavbu. To znamená: Německo ušetří peníze a zmenší budoucí anglické loďstvo o 5 lodí, t. j. o více než může doufat, že potopí v nejpriznivější námořní bitvě. Při tom poměr obou loďstev se nezmění a vzájemné styky obou států se zlepší. Bude-li v těchto prázdninách pokračováno, bude tak urovnána cesta k omezení zbrojení vůbec.“

Tirpitz viděl však v anglickém návrhu jen přiznání k slabosti, zejména finanční, soudil, že Anglie dostihy s Německem nevydrží a nechápaje ve své germánské zaslepenosti naprosto anglické psychologie, radil, aby se na návrh o námořních prázdninách nepřistupovalo. Císař, dav se jím přesvědčiti, odpověděl pak Casselovi, že by podobná ujednání byla možná jen mezi spojenci. Tak padla anglická nabídka „hradního míru“, Churchilllem tehdy dobře míněná, a pouta přátelství mezi Anglií a Francií, ohrožených té doby stejným nepřítelem, byla tím jen zesílena.*) A tak světová válka uzířela Anglii hned od počátku po boku Francie.

Nicméně výrok o luxurním loďstvu se za světové války ukázal pravdivým, ba pravdivějším, než jak jej sám Churchill mínil. Loďstvo zůstalo vskutku pro Německo přepychem, ježto ho nedovedlo využití v rozhodném okamžiku a rozhodujícím způsobem. Nepochopivši, že světová válka je světovou právě tím, že v ní také běží o panství nad okeány, podrželo svoje výborné Širomořské loďstvo v domácích přístavech a nehledalo cesty ze strategické nemohoucnosti, k níž je jeho zeměpisná poloha odsuzovala. Císař se bál nasaditi bitevní eskadry proti mocnému nepříteli. „Risikogedanke“ se obrátila proti svému původci.

Tirpitz však stál na svoji myšlence. Chtěl, aby hned s počátku, kdy převaha anglických dreadnoughtů (30), rozdělených po různých mořích, nad soustředěným loďstvem německým (17 dreadnoughtů) nebyla nijak zdrcující, německé loďstvo vybojovalo onu „Risikoschlacht“, k níž je budoval, vystrojoval a vychovával. V tom hned zprvu se utkal s představiteli německé strategie, jimž jako správní úředník — ministr mariny v hlavním stanu — nemohl předepisovati operační plány, tím méně, že císař sám tentokráte nestál na jeho straně. Tirpitz pocítil sám na sobě vadu své reformy z r. 1898, kdy oddělil námořní štáb od ministerstva, jakožto pouhého správního orgánu. Kdežto v Anglii první lord admirality, třeba civilista, je odpověden za všecku činnost svého resortu, tedy i za válečné plány a jejich provádění, nemohl Tirpitz, starý námořník, prosaditi žádnou úchytku od válečného plánu, jak se vyvinul od 1904. V té době adm. Koester, velitel domácího loďstva, přišel ponejprv s myšlenkou ofensivní strategie proti Anglii. Admirální štáb ji však zamítl a operační plán vybudován na direktivě, škoditi jen drobnou válkou anglickému blokádnímu loďstvu. Teprve admirál hr. Baudissin, stav se 1908 náčelníkem admirálního štábu, změnil operační plán na ofensivní: se všemi po ruce jsoucími silami napadnouti nepřitele na moři. Tehdy k myšlence přistoupil i císař a Tirpitzovi, rozumí se, byla rovněž po chuti. Ale r. 1911, když řízení admirálního štábu přešel v. Heeringen, byla do nové direktivy vložena pasáž: „Kdyby válka neměla být vedena ofensivně, vydá Jeho Veličenstvo novou direktivu.“ Tento odvrát od ofensivy a tout prix nastal vskutku v listopadu 1912, kdy usneseno soustředit za války Širomořské loďstvo v Německé zátocě a vésti odtamtud válku jen ofensivními nájezdy proti anglickým blokujícím loďstvům, nenasadovat však gros loďstva. Zároveň chef pozemního generálního štábu v. Moltke prohlásil, že by mu bylo jen vítáno, kdyby anglická armáda

*) Blíže o tom v chystaném spise: Kritické poznámky k dějinám světové války, jenž vyjde nákladem VÚV.

byla vyložena ve Francii, takže přerušení komunikací mezi Anglií a pevninou přestalo být jedním z cílů admirální strategie. Moltke dodal, že podle jeho názoru bude nejlépe, budou-li armáda a marina operovati na sobě zcela nezávisle. V tom smyslu též odvozeny důsledky z válečné hry, konané v zimě 1913—14.

Tím byla zasažena poslední rána jednotné strategii, kooperaci armády a loďstva, a tedy též jednotnému, ofensivnímu vedení války. Tirpitz marně protestoval. Cítil, že se tím boří jeho plán, předepsati protivníkovi postup operací, zachovati si iniciativu, k čemuž budoval celé široomořské loďstvo. Jen s největší namahou se mu podařilo v prvním operačním rozkaze z 30. VII. 1914 zaměnit ve větě: „...najde-li se již dříve (t. j. než bude britské blokádní loďstvo zeslabeno nájezdy minového a podmorského loďstva německého) vhodná příležitost k boji, může jí býti využito“; slůvko může slovem musí. De facto se nestalo nic. Příležitost nehledána a také se nenaskytla, ježto Angličané, *beati possidentes*, neměli žádného důvodu domáhati se na Němcích bojem toho, co beztak měli: ovládnutí moří.

Ani adm. Pohl, od dubna 1913 chef admirálního štábu, ani jeho nástupce od února 1915, adm. Bachmann, neustupili od této defensivní strategie, schválené a předepsané též císařem, jenž si na radu kancléře Bethmanna Hollwega chtěl zachovat loďstvo co možná neporušené k jednání o mír. Tirpitz nesouhlasil s touto strategií „fleet in being“ a ukazoval na to, že loďstvo, uzavřené v Helgolandské zátocce, stále marně doufá dosíci úspěchů proti posunutým nepřátelským plavidlům, kterých však Angličané nikam neposouvali, držíce Německo v klestích uzavřením Kanálu a Severního moře mezi Norskem a Orkneyemi.

Tak píše 16. září náčelníku admirálního štábu: „Nemohu pochopiti užitek toho, držeti naše loďstvo intaktním až k jednání o mír. Dojde-li po této strašlivé válce k uzavření míru, aniž loďstvo krvácelo a něco vykonalo, nedostaneme na ně už vůbec nic. Všecky peníze půjdou jen na armádu a pokus císařův, vyzvednouti nás k světové moci, byl marný.“ Nepřestává také tvrditi, že veškeré technické výhody jsou u lodí německých, které mají účinnější děla, lepší střelivo, odolnější stavbu a pancíře a lepší torpeda než Angličané. Všecko to také bylo pravda.

Teprve Scheer, stav se v lednu 1916 nástupcem Pohlovým ve velitelství široomořského loďstva, vymohl na jaře 1916 od nového (od podzimu) chefa námořního štábu v. Holtzendorfa ofensivnější vedení války, jež vyvrcholilo pak v bitvě u Jutska (Skagerraku) posledního května 1916. V bitvě se ukázalo i Tirpitzovi, že vhodný okamžik, kdy mohlo bojovati široomořské loďstvo úspěšně, Německo již propáslo.

Ale Tirpitz v té době nebyl již ministrem. Zasadil se již počátkem 1916 s celou svou energií o ponorkovou válku, která podle jeho mínění musila Anglii přinutit k míru. Tirpitz sám v ponorky jako bitevní zbraň neměl valné důvěry; proto svou pozornost obracel spíše ke stavbě bitevních lodí, křižáků a destroyerů, jako lodí eminentně ofensivních. Teprve když se objevily velké výhlídky ponorkové války obchodní, jediného to prostředku, kterak oplatit Anglii její rdousivou blokádu Německa, hájil neomezenou ponorkovou válku bez milosti. To jej přivedlo do sporu s kancléřem, jenž byl proti ní, nechtěje vyprovokovati Ameriky. V únoru se Tirpitz dohodl s Falkenhaynem o tom, že oba budou u císaře plaidovati pro neomezenou podmorskou válku. Ale k rozhodujícímu referátu u císaře 6. III. 1916 Tirpitz nebyl pozván a Falkenhayn byl přehlasován. Bethmann podržel vrch, ponorková válka odložena na neurčitou dobu; Tirpitz podal žádost za propuštěnou, jež vyřízena 17. března.

Vzdav se svého místa zůstal v boji proti kancléři, jehož snad doufal vystřídati, jako předseda nově utvořené Vaterlandspartei, a měl aspoň dosti učiněni, že ponorková válka, jak si ji představoval, byla v únoru 1917 přece vyhlášena. Ale rok zpoždění byl osudný. Anglie byla na ni nyní lépe připravena než před

12 měsíců a válka jí sice silně otrásla, ale nezdolala ji. Nicméně ve věci Tirpitz měl pravdu. Kdyby byla bývala válka vypukla o rok dříve a s dostatečným počtem ponorek — k tomu konci bylo by bývalo potřeba již od 1915 se starati o jejich stavbu — byla by rozhodně Anglii přinutila padnouti na kolena. Tirpitz praví o tom ve svých vzpomínkách:

„Kdybych byl mohl předvídat, že bitva u Skagerraku posílí moje postavení a že Hindenburg s Ludendorffem přijdou k veslu, měl bych přes všechna příkoří zůstal; k polské prohlášení bylo by snad nedošlo při Bethmannově otráveném postavení, mír s Ruskem mohl být usilovněji fedrován (Tirpitz byl vždy přítelem Ruska a považoval vypovězení války Rusku za bláznovství) a ponorková válka včas začata. Ale kdo se může Prozřetelnosti dívat do karet?“

Po válce se stal Tirpitz spolu s mnohými jinými zastánci starého režimu terčem útoků jako militarista a válečný štváč. Unikl do Švýcar, kde psal svoje *Erinnerungen* (vyd. 1919) a vrátil se do vlasti teprve 1921; nehrál však potom už větší úlohy. Věnoval svoje úsilí tomu, aby očistil svoji pověst od intrik, z nichž byl obviňován, a vydal ještě dvě dokumentární knihy: *Der Aufbau der deutschen Weltmacht* (1924) a *Deutsche Ohnmachtspolitik im Weltkrieg* (1926). V nich lituje, že mu nebylo možno na vedoucím místě využití v plné míře nástroje, jež své vlasti ukoval a nabrousil, ale zároveň se vpravuje do trpké skutečnosti a přiznává, že je nyní třeba i vůči Anglii kráčet i politice jinými cestami, než které hájil před válkou a za ní.

NAŠE VOJENSKÉ VĚCI V CIZÍ LITERATUŘE

—a:

Německý posudek o československých manévrech.

Berlínský *Militärwochenblatt* zabývá se v čísle 16. ze dne 25. října 1930 povšechně letošními našimi závěrečnými cvičeními. Je vždy užitečné znáti cizí posudek o vlastní práci. Poslyšme tedy německý hlas.

Anonymní pisatel konstatuje především s jistou dávkou závisti, že celá československá armáda, t. j. 12 pěších divisí, 10 hraničářských praporů, 3 jezdecké a 2 horské brigády, mohla ukončiti svou roční práci v divisních manévrech, kdežto prý německé říšské vojsko z důvodů finančních musilo se spokojiti jen rámcovým cvičením, při kterém ve skutečnosti toliko 1 pěší a 1 jezdecká divise mohly vystupovati s plnými početními stavy.

V dalším poukazuje, že jako v minulých letech i letos bylo utvořeno šest časově i prostorově nesouvisících manévrových skupin, v kterých proti sobě stály vždy dvě pěší divise. U dvou skupin byla vždy jedna divise zesílena jezdeckou brigádou, u jedné skupiny obě strany měly přiděleny jezdeckou brigádu,* kdežto u dvou skupin byla ještě postavena horská brigáda.

Veškeré jednotky vystupovaly v plné síle, takže nebylo třeba obtěžovati fantasií různými předpoklady. Doplněním aktivního mužstva záložníky (až do 50%) byly početní stavy přivedeny na výši pro cvičení plně postačující, byť i ne válečnou.

Rozčlenění zúčastněných útvarů bylo — s menšími úchytkami u jednotlivých skupin — toto:

*) Poznámka redakce: Ponecháváme i s některými omyly původní práce.